

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Нагорняка Юрія Васильовича

на тему «Соціально-психологічні чинники сексуальних стосунків у

парі в ситуації війни»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань

05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

1. Актуальність теми дисертації. За умов повномасштабної війни в нашій країні життєдіяльність людини опосередковується впливом небезпечних і непередбачуваних обставин. Сфера партнерських стосунків та сексуального функціонування пари є особливо чутливою до впливу екстремального стресу війни. Вимушена зміна місця проживання, розлука з партнером, втрати та ситуації небезпеки становлять серйозний виклик для інтимного життя пари. Водночас здорові сексуальні стосунки в діадичній парі є передумовою її стабільного існування і в ширшому сенсі визначають функціонування шлюбних взаємин та інституту сім'ї. У символічному вимірі сексуальність і війна постають як боротьба життя та руйнування, лібідо та мортідо.

З огляду на поточні виклики демографічної ситуації, необхідність підтримки інституту сім'ї, потреби національної резильєнтності та післявоєнного відновлення тему дослідження Ю. В. Нагорняка можна віднести до соціально значущих наукових пріоритетів. Водночас у сучасному науковому дискурсі бракує ґрунтовних досліджень, що комплексно аналізують вплив умов війни на сексуальні стосунки в парі для широких верств цивільного населення. Отже, дослідження соціально-психологічних чинників сексуальних стосунків у парі в ситуації війни є особливо актуальною науковою задачею сьогодення.

2. Зв'язок теми дисертації з державними і галузевими науковими програмами. Дисертаційне дослідження проведено у відповідності до планів наукових досліджень кафедри психології Навчально-наукового інституту

психології ВНЗ «Університет «КРОК» та відповідає науково-дослідницьким темам кафедри психології: «Психологічні проблеми професійної підготовки та самореалізації фахівців різних галузей практики» (номер державної реєстрації 0116U00750); «Психологія особистісного та професійного становлення фахівців різних галузей практики в кризових умовах» (номер державної реєстрації 0124U003861).

3. Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

У дисертаційній роботі Ю. В. Нагорняка «Соціально-психологічні чинники сексуальних стосунків у парі в ситуації війни» вперше представлено комплексну теоретичну модель чинників сексуальних стосунків у парі в умовах ситуації війни, яка описує реалізацію сексуальних стосунків у багатовимірному полі ситуативних, особистісних та діадичних чинників; теоретичну модель, що пояснює формування та циклічне підтримання сексуальних дисфункцій унаслідок поєднання зовнішнього стресу та стресу від погіршення стосунків у парі.

Автор уперше у вітчизняному науковому просторі пропонує комплексну програму психологічної допомоги у відновленні сексуального благополуччя, що враховує вплив актуальних реалій війни. Терапевтичні фокуси програми зосереджені на посиленні здібностей до саморегуляції, розвитку навичок позитивного діадного копінгу, розвитку здібності до любові; розширенні стереотипних концепцій статево-рольової ідентичності, пізнанні особливостей власної сексуальності; психоедукації адаптивних моделей сексуальної взаємодії, покращенні гнучкості сексуального сценарію.

Науковець уперше встановлює вплив рівнів розвитку актуальних здібностей та навантажень за сферами пропрацювання конфліктів, згідно з методом позитивної психотерапії, на успішність реалізації сексуальних стосунків в умовах війни.

Також дослідником поглиблено та розвинуто відомі наукові положення щодо диференціації салютогенних та патогенних чинників сексуальних стосунків в умовах ситуації війни; уявлення щодо ролі стресу у формуванні сексуальних дисфункцій та його впливу на сексуальні стосунки; ідеї щодо ролі

діадного копінгу як медіатора стресу у парі та його впливу на сексуальні стосунки; ідеї детермінації індивідуальних та діадних копінг-стратегій патернами статево-рольової ідентичності.

Автором уточнено концептуалізацію понять: гетеросексуальна пара, сексуальні стосунки у парі, міжособистісні стосунки у парі та сексуальне благополуччя.

Запропоновані автором теоретичні моделі можуть бути використані в практичній діяльності, а також при фаховій підготовці психологів, сімейних консультантів, психотерапевтів, що надають допомогу з тематики партнерських та сексуальних стосунків. Представлена дослідником програма психологічної допомоги з відновлення сексуального благополуччя пройшла апробацію та може бути рекомендована до застосування в психологічних і реабілітаційних центрах, а також у закладах освіти.

Обсяг наукової новизни отриманих автором положень та практичне значення результатів дисертаційного дослідження відповідають рівню наукового ступеня доктора філософії.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації Ю. В. Нагорняка забезпечена чітким дотриманням принципів та методології наукового дослідження; використанням надійних і валідних методик вимірювання (опитувальників), які мають україномовну адаптацію; належним аналізом емпіричних даних з використанням методів математичної статистики (порівняльного, кореляційного та факторного аналізу); обґрунтованою інтерпретацією результатів емпіричного дослідження з використанням прикладної психотерапевтичної методології; достатньою апробацією отриманих результатів на науково-практичних конференціях.

Виведені автором теоретичні положення обґрунтовані посиланнями на авторитетні наукові дослідження. У роботі проаналізовано 237 літературних джерел, серед них 38 – україномовні, 199 – іншомовні. Для аргументації наукової думки Ю. В. Нагорняк вдало поєднує існуючі теоретичні та

емпіричні джерела, а також фундаментальні й вузькоспеціалізовані дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і дев'яти додатків. Основний зміст дисертації викладено на 196 сторінках друкованого тексту. Робота містить 38 таблиць та 21 ілюстрацію.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано його мету, визначено об'єкт і предмет, представлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, описано методи дослідження. Для досягнення мети визначено сім конкретних завдань дослідження. Наведено перелік публікацій у фахових виданнях, а також дані щодо апробації матеріалів дисертації на науково-практичних конференціях і впровадження результатів.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми сексуальних стосунків у парі в ситуації війни» дослідник розкриває психологічні закономірності існування гетеросексуальної інтимної пари крізь призму психологічних, психоаналітичних, гуманістичних та антропологічних підходів. Для цілісного розуміння природи сексуальних стосунків у складі міжособистісної взаємодії партнерів автором розглянуто такі компоненти, як любов та її форми, сексуальність, еротичне бажання, сексуальна поведінка, статево-рольова ідентичність, сексуальний сценарій, соціокультурний контекст сексуальних стосунків в українській традиції, сексуальне здоров'я та розлади сексуальної сфери, сексуальне благополуччя. Дослідник пропонує авторську концептуалізацію понять: гетеросексуальна пара, міжособистісні стосунки у парі, сексуальні стосунки та сексуальне благополуччя. Сексуальне благополуччя визначається як суб'єктивна міра успішності реалізації сексуальних стосунків у парі.

Автор розглядає інтимну пару як систему, що перебуває під впливом умов ситуації війни, а саму війну визначає як соціально-психологічну ситуацію, що характеризується об'єктивними обставинами та їх суб'єктивним переживанням. Дослідник звертає увагу на соціальні, демографічні та

економічні виклики для українських родин, які можуть спричиняти ненормативну кризу пари, але водночас зумовлюють зростання потреби в опорі на партнерські стосунки.

Аналізуючи психологічні чинники сексуальних стосунків у парі в ситуації війни, автор зосереджує увагу на впливі стресу та супутніх йому розладів. При цьому Ю. В. Нагорняк обґрунтовано доводить наявність вагомих взаємозв'язків між стресом, сексуальним функціонуванням та якістю міжособистісних стосунків у парі. Описуючи шляхи подолання стресу у парі та посилення єдності пари, дослідник звертається до концепцій діадного копіngu.

Представлена автором теоретична модель чинників сексуальних стосунків в умовах ситуації війни складається з 16 компонентів, які знаходяться на ситуативному, особистісному та міжособистісному рівнях. Кожен компонент моделі та зв'язки між ними є достатньо обґрунтованими.

До сильних сторін наукового підходу дослідника до теоретичного аналізу проблематики сексуальних стосунків в умовах війни слід віднести: розгляд сексуальних стосунків у нерозривному взаємозв'язку з міжособистісними взаєминами у парі; визначення впливу війни крізь призму конструкту соціально-психологічної ситуації; обґрунтовані моделі взаємозв'язку стресу та сексуального функціонування; визначення сексуального благополуччя як суб'єктивного виміру успішності реалізації сексуальних стосунків у парі.

Зміст першого розділу викладено на 50 сторінках. Розділ ілюстрований трьома рисунками.

У другому розділі «Емпіричне дослідження чинників сексуальних стосунків у парі в ситуації війни» автор описує мету та план проведення емпіричного дослідження, його гіпотези, методологічну базу, характеристики вибірки, наводить результати статистичного аналізу отриманих даних та їх інтерпретацію. Емпірична модель побудована на основі теоретичної моделі, представленої в першому розділі. Для вимірювання показників використано такі методики: Вісбаденський опитувальник позитивної психотерапії, статево-

рольовий опитувальник С. Бем, шкалу сприйнятого стресу PSS-10, опитувальник діадного копіngu, шкалу тривоги та депресії HADS, опитувальник суб'єктивного сексуального благополуччя В. Гупаловської, а також розроблені автором анкети впливу обставин війни та симптомів сексуальних дисфункцій за критеріями МКХ-10.

Емпіричне дослідження проведено серед респондентів, які отримували послуги психологічної допомоги на онлайн-платформі «Mental-Help!». У пілотному етапі дослідження взяли участь 367 осіб, вибірка основного етапу становить 126 осіб. Аналіз емпіричних даних виконано методами порівняльного, кореляційного та факторного аналізу. За результатами емпіричного дослідження автором встановлено основні чинники сексуальних стосунків у парі в ситуації війни, здійснено їх диференціацію на салютогенні та патогенні, а також представлено їх шестикомпонентну факторну структуру.

До сильних сторін емпіричного дослідження можна віднести: узгодженість засад і результатів з теоретичними положеннями, отриманими в першому розділі; використання методологічних інструментів з підтвердженими психометричними характеристиками та україномовною адаптацією; достатній обсяг вибірки; широкий спектр вимірюваних характеристик; комплексне використання методів математичної статистики; обґрунтованість наданих інтерпретацій і висновків.

Зміст другого розділу викладено на 75 сторінках. У розділі представлено 35 таблиць та 15 рисунків.

Третій розділ «Програма психологічної допомоги у відновленні сексуального благополуччя в умовах війни» присвячено висвітленню процесу розробки та апробації програми психологічної допомоги. Терапевтичні фокуси ґрунтуються на висновках теоретичного та емпіричного етапів дослідження. Запропонована автором програма інтегративно спирається на методологічну базу позитивної психотерапії, кататимно-імаґинативної психотерапії, секс-терапії та групової психотерапії, що дає змогу працювати зі сферою сексуальних стосунків на когнітивно-поведінковому, культурно-концептуальному та глибинно-психологічному рівнях. Результати

проведеного формувального експерименту засвідчили ефективність розробленої програми.

До сильних сторін формувального етапу дослідження слід віднести: використання терапевтичних інструментів з науково доведеною ефективністю; обґрунтованість цілей психологічних інтервенцій; позитивний результат перевірки ефективності розробленої програми методом контрольованого рандомізованого дослідження.

Зміст третього розділу викладено на 41 сторінці. У розділі представлено 2 таблиці та 3 рисунки.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 10 публікаціях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях категорії Б, включених до переліку МОН України.

5. Зауваження до змісту та оформлення дисертації:

1. Дисертація містить незначні граматичні та стилістичні неточності.
2. Кількість іншомовних джерел суттєво перевищує кількість вітчизняних (199 проти 38).

6. Під час рецензування дисертаційної роботи виникли наступні запитання:

1. Чому саме метод позитивної психотерапії обрано як основу для опису та вимірювання індивідуальних характерологічних особливостей особистості?
2. Чому саме стрес розглядається в якості основного психологічного чинника сексуальних стосунків в ситуації війни?
3. Запропонована автором програма психологічної допомоги передбачає роботу з окремим партнером, як це впливає на пару в цілому?
4. Які обмеження в застосуванні має розроблена програма психологічної допомоги?

Зазначені запитання мають дискусійний характер, вони спрямовані на уточнення та розвиток окремих положень дослідження та не впливають на загальний позитивний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня та можливості її публічного захисту

7. Висновок щодо відповідності дисертації чинним вимогам.

Дисертація Ю. В. Нагорняка «Соціально-психологічні чинники сексуальних стосунків у парі в ситуації війни» у цілому виконана відповідно до вимог наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

З огляду на актуальність теми наукового дослідження, обґрунтованість і наукову новизну отриманих результатів, релевантність використаної наукової методології, обсяг виконаних завдань, повноту викладу матеріалів дослідження, а також їх практичне значення дисертаційна робота Ю. В. Нагорняка «Соціально-психологічні чинники сексуальних стосунків у парі в ситуації війни» відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» та може бути подана до захисту.

Кандидат психологічних наук, професор,
директор ННІ психології ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Ірина Валентинівна СИНГАЇВСЬКА

Ірина Валентинівна СИНГАЇВСЬКА засвідчує
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»
"13" 01 2026 р.